



О. О. Гернего, * М. П. Вавринчук**

ПРОВІДНА РОЛЬ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ (КЛАСУ АСОЦІЙОВАНИХ ФАХІВЦІВ) ЯК ОСНОВНОГО СУБ'ЄКТА І НОСІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ЛЮДСТВА ДО ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Історичний досвід людства свідчить, що ідея соціальної справедливості завжди виконувала в минулому і виконує в сучасних умовах суспільного розвитку гуманістичну місію як загальносоціальний принцип, суттю якого є мета створення сприятливих умов для найкращого життя людей і позитивного вирішення різноманітних проблем у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Характерною рисою нашого часу є перехід людства від техногенної (індустріальної) цивілізації до цивілізації антропогенної, першою стадією якою є створення інформаційного суспільства. Головним завданням цього дуже складного процесу виступає прагнення більшості країн світу, в першу чергу, розвинутих, до розв'язання суперечностей і проблем перехідного стану з метою реалізації принципів гуманізму на основі ідеї соціальної справедливості. Тут слід відзначити, що в сучасному розумінні, соціальна справедливість — це вимога необхідної відповідності між вчинком або вчинками суб'єктів соціальної діяльності та їх об'єктивною оцінкою на різних рівнях у суспільній думці з позицій соціальних норм (правових, морально-етичних, естетичних, релігійних), виконуючих регулятивні функції. Невідповідність цієї вимоги слід розглядати як несправедливість. Об'єктивна оцінка діяльності соціальних суб'єктів та їх стосунків можлива лише за умови діалектичного розуміння самої суті соціальної справедливості.

З точки зору діалектики, джерела розвитку є протиріччя, в першу чергу, внутрішні. Якщо розглядати розвиток суспільства, то це є дуже складний і суперечливий процес, який складається з двох протилежних тенденцій: прогресивної і регресивної. Якщо в суспільстві домінує діалектична концепція розвитку, то вона сприяє провідній ролі прогресивної тенденції, що створює необхідні умови для конструктивної діяльності в суспільних відносинах, і це відповідає принципу соціальної справедливості. І навпаки, коли олігархічні, тобто вузькогрупові інтереси, або інтереси деградуючого класу блокують та ігнорують інтереси прогресивних сил, у суспільстві вже переважає метафізична концепція розвитку, тобто однобічний суб'єктивістський підхід до вирішення соціальних проблем. У цьому випадку регресивна тенденція панує над прогресивною і суспільна система деградує. В результаті соціальні протиріччя становляться антагоністичними, створюються умови для перетворення конфліктних ситуацій у конфлікти, а в суспільстві переважає деструктивна діяльність. Таким чином, порушується сам принцип соціальної справедливості.

Якщо в соціальній структурі функціонує і домінує суб'єкт і носій соціальної справедливості, екстремістські сили нейтралізуються і антагоністичні протиріччя поступаються протиріччям антагонального та агонального типів.

У цьому зв'язку є необхідність проаналізувати сутність та основні типи соціальних протиріччя у їх діалектичному розумінні, які постійно діють як у різних сферах, так і в суспільстві в цілому. В сучасній філософсько-правовій літературі стосовно аналізу типології суспільних суперечностей

© Гернего О. О., Вавринчук М. П., 2006

* доцент кафедри філософії та політології Хмельницького університету управління та права, кандидат філософських наук, доцент

** проректор з нормативно-методичного забезпечення, доцент кафедри філософії та політології Хмельницького університету управління та права, кандидат політичних наук, доцент



є певні досягнення. У даному випадку особлива увага звертається на визначення протиріч як універсальної структури, що є основою для виділення низки головних конкретних типів. Своєрідність цих типів визначається, насамперед, характером взаємодії протилежних сторін різноманітних суспільних суперечностей.

У цьому напрямку автору підручника з філософії права, на нашу думку, обґрунтовано проаналізували з позицій принципу об'єктивності наступні основні типи протиріч: антагоністичний, антагональний та агональний. На їх думку, перший тип протиріччя, антагоністичний, полягає в тому, що в ньому переважає прагнення сторін до крайнього взаємозаперечення та повного знищення. Соціальні відносини, підпорядковані принципу взаємної неадапції, здійснюють переважно дестабілізуючий вплив на суспільний організм, підривають його життєздатність, руйнують його зсередини, ведуть до саморозпаду. Суб'єкти цих відносин обирають із ряду об'єктивно існуючих можливостей соціальної взаємодії передовсім боротьбу. У результаті вони виявляються пов'язаними залежностями негативного-деструктивного характеру.

Особливість другого типу протиріччя, антагонального, полягає в тому, що протилежності тут не прагнуть до взаємозаперечення, а надають перевагу рівномірним відносинам, компромісам, домовленостям, що дозволяли б їм з обопільною вигодою користуватися перевагами "мирного співіснування". Подібні соціальні відносини мають переважно конструктивний характер і виступають як системотворчий чинник, що формує доцільні і продуктивні зв'язки між суб'єктами. Антагональні відношення стабілізують соціальну систему, підвищують міру упорядкованості її структури і ступінь функціональності її підрозділів.

І нарешті, у третьому типі відношень, агональному, взаємодія сторін має на меті обопільні позитивні трансформації, що ведуть до глибокого, взаємопроникаючого єднання сторін, а з ним і до зростаючої міри гармонійності того цілого, до якого належать обидві протилежності. Протиріччя такого роду націлені своїми функціональними векторами на перетворення соціальних організмів не просто в структурно впорядковані, внутрішньо зрівноважені системи, а в гармонічні цілісності, у яких розмірність частин досягла б рівня найвищого оптимуму, а самі цілісності наближалися б до досконалості за своїми якостями¹. Тут слід відмітити, що для вирішення агональних протиріч потрібен більш вищий рівень розвитку демократії і свободи навіть у розвинутих країнах.

В умовах суперечливого й нерівномірного переходу людства від індустріального суспільства до постіндустріального, ускладнення соціальних відносин, загострення його глобальних проблем, що є характерними рисами сучасної епохи, стає зрозумілим, що вирішення суспільних суперечностей із позицій антагоністичного протистояння класів, соціальних груп, держав тощо є дуже небезпечним для всього людства і тому не відповідає реаліям сьогодення. Протиріччя антагонального та частково агонального типів в країнах промислової демократії, які в наш час є домінуючими, якщо не доводити їх до крайнощів протиріч антагоністичного характеру, можуть бути вирішені за умови наявності в соціальних структурах цих держав культурно-історичних суб'єктів, конструктивна діяльність яких більш всього відповідає загальнолюдським цінностям людства і ґрунтується на взаєморозумінні й повазі як власних національних інтересів, так й інтересів інших країн. Саме культурно-історичні суб'єкти більш всього зацікавлені у вирішенні в цивілізованих формах суспільних суперечностей антагонального та агонального типів. Іншого шляху немає!

На наш погляд, основним джерелом саморозвитку сучасного суспільства в країнах СНД, особливо в Україні, Росії, Білорусії, повинен стати бінарний культурно-історичний суб'єкт, тобто наявність у соціальній структурі двох діалектично взаємодіючих культурно-історичних суб'єктів за умовою домінуючої ролі найбільш динамічного одного із них залежно від ситуації.

¹ Бачинин В. А., Журавський В. С., Панов М. І. Філософія права: Підручник. — К., 2003. — С. 70.



Тут є необхідність розглянути загальне поняття “культурно-історичний суб'єкт”, а потім більш конкретно проаналізувати з позицій діалектики поняття “бінарний культурно-історичний суб'єкт”.

Накопичений досвід розвинутих демократичних країн свідчить, що основною рушійною силою в минулому і в сучасних умовах є сформований у соціальній структурі суспільства панівний клас, домінуючий над іншими класами і соціальними групами, який можна називати культурно-історичним суб'єктом. На нашу думку, “культурно-історичний суб'єкт — це продукт соціальної структури суспільства, який досяг зрілого стану, усвідомив свої корінні інтереси як клас для себе і водночас своєю діяльністю утворює сприятливі умови для реалізації як власних інтересів, так й об'єктивно відповідає національним інтересам своєї країни. Цей клас має здатність своєчасно виявити і з найменшими витратами вирішувати суперечності в основних сферах життєдіяльності суспільства”². Тут слід мати на увазі, що на першому етапі свого розвитку цей культурно-історичний суб'єкт в основному виконує свою історичну місію, але логіка його розвитку така, що він із часом прагне підкорити своїм власним інтересам інтереси інших класів, соціальних груп і верств суспільства і, таким чином, суттєво впливає на органи державної влади і на політичний курс своєї держави в цілому. Такий стан є дуже небезпечним навіть для розвинутих країн і може привести до створення в суспільстві протиріччя антагоністичного характеру. Як звісно, антагоністичні протиріччя в суспільстві є джерелом загострення конфліктної ситуації, яка може перетворитися в конфлікт між інтересами панівного класу та інтересами інших класів і соціальних груп, що в кінці кінців може привести до соціального вибуху в формі революції, громадянської війни і т. д., який руйнує все на своєму шляху.

Для виходу з такого дуже невизначеного і нестабільного становища, що є характерною рисою еkleктичного суспільства, в наших умовах необхідно державі, яка повинна стати соціальною, взяти на себе основну відповідальність для створення сприятливих умов для формування бінарного культурно-історичного суб'єкта, здатного гідно виконати свою історичну місію. У цьому складному і суперечливому процесі політикам слід відмовитись від власних амбіцій, врахувати інтереси прогресивних груп і верств населення і втілювати в життєдіяльність суспільства реалістичний підхід у вирішенні різноманітних соціальних проблем, що відповідає принципам гуманізму, справедливості та об'єктивності.

В розвинутих країнах бінарний культурно-історичний суб'єкт в основному вже сформувався в формі діалектичної взаємодії класу приватних власників і середнього класу, які досягли зрілого рівня, здатні вирішувати в правовому полі суперечності між собою та іншими соціальними групами в системі суспільних відносин. Таким чином, у цих країнах створено джерело суспільного розвитку, що відповідає діалектичній концепції розвитку. В той же час в Україні, Росії та інших країнах СНД основною проблемою є, по-перше, несформованість бінарного культурно-історичного суб'єкта, і, по-друге, наявність у системі суспільних відносин багаточисельних олігархічних груп, які блокують саморозвиток суспільства в цілому, що відповідає метафізичній концепції розвитку, а це вже дуже небезпечно, оскільки подальший розвиток цих держав стає досить непередбаченим.

Щоб цього не трапилось, щоб панівний клас не перетворився в олігархію, яка різними засобами свої вузькогрупові інтереси видає за національні, створює умови для загострення антагоністичних протиріч, необхідна поява в соціальній структурі суспільства другого культурно-історичного суб'єкта, здатного обмежити прагнення панівного класу, тобто першого культурно-історичного суб'єкта, до монополії на владу, власність та істину. Історичний досвід розвинутих держав промислової демократії свідчить, що такою силою виступає середній клас, який забезпечує економічну, соціальну, політичну і правову стабільність у країні.

² Гернего О. О. Проблема втілення принципу соціальної справедливості в систему суспільних відносин (соціально-філософський аспект) // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. Науковий часопис. — 2002. — № 3. — С. 28.



Слід мати на увазі, що до феномену середнього класу зверталися у своїх творах Аристотель, А. Сміт, А. Сен-Сімон, К. Маркс, М. Вебер, Р. Дарендорф, Дж. А. Тойнбі та інші. Місце та роль середнього класу в соціальній структурі суспільства досліджуються в різних аспектах філософами, економістами, соціологами, політологами, психологами та представниками інших суспільних наук. Сутність й характерні риси середнього класу в умовах сьогодення розглядаються в працях зарубіжних і вітчизняних авторів:

О. Александрова, Л. Антошкіної, Т. Заславської, В. Іноземцевої, Г. Ділігенського, П. Гончарової, В. Радаєва, А. Базилюка, О. Барановського, А. Галочинського, Т. Лучко, В. Гошовський, Е. Лібанової, С. Тютюнникової, О. Яременко та інших.

У більшості розвинутих країн середній клас є домінуючою соціальною групою, бо питома вага малоімущих і надбагатих громадян у системі соціальної стратифікації незначна. Середній клас забезпечує ефективне функціонування ринкового господарства та соціальну орієнтацію економічного розвитку, сприяє формуванню фінансової основи діяльності державної та місцевої влади. Він є основним платником податків, створює масовий попит на внутрішньому ринку, забезпечує інвестиційний потенціал країни. Середній клас є основним носієм інтелектуального та соціального капіталу. Середній клас реалізує в суспільстві функції соціального контролю за владними структурами та представниками великого бізнесу, що впливає на співвідношення приватних та соціальних затрат і вигод. “Середній клас — це, перш за все, високопродуктивний і високо інформований, ініціативний і винахідливий робітник, це завжди інноваційний тип особистості. Саме тому інноваційний тип особистості стає суб’єктом технологічної модернізації і політичної демократизації. Представники інноваційного соціального типу особистості знаходяться в найбільш кваліфікованих верствах робітників, селянства, інтелігенції. Без нього демократизація не відбудеться. Питання полягає чи буде він затиснутий між бюрократизмом верхів і заздрістю низів або отримує соціальний простір для свого розвитку? У сучасній Україні — це невелика група, яка охоплює приблизно 9 % населення”³.

У наукових публікаціях, що з’явилися останнім часом в Україні, увага акцентується на аналізі економічної основи, на якій формується середній клас в умовах сьогодення та яка визначає його соціальний статус. У цьому зв’язку особливу увагу заслуговує стаття Л. Антошкіної, в якій всебічно розглядається концепція середнього класу в його історичному розвитку і в сучасному розумінні в процесі еволюції соціально-економічного устрою суспільства. Л. Антошкіна акцентує увагу на тому, що західний середній клас формувався спочатку як “старий”, а потім — як “новий” середній клас. На її думку, “старий” середній клас формувався приблизно із другої половини 19 ст. і уявляв собою сукупність дрібних підприємців, торговців, власників магазинів і ресторанів, ремісників, людей вільних професій, дрібних і середніх селян⁴.

За К. Марксом, “з розвитком капіталізму відбувається постійне збільшення середнього класу, що перебуває між робітниками, з одного боку, і капіталістами та землевласниками — з іншого”⁵. Сучасний йому середній клас він визначав як досить чисельний клас селян і ремісників, що майже рівною мірою залежать від своєї власності і від своєї праці.

У цьому зв’язку Л. Антошкіна стверджує, що основною ознакою, яка констатує економічну об’єктивність “старого” середнього класу, був його специфічний стан хазяїна-працівника: середній клас як клас дрібних приватних власників міста й села, що займається дрібним виробництвом чи дрібною торгівлею, застосовує переважно особисту працю (та членів родини), рідко вдаючись до

³ Социология. Наука об обществе. Учебное пособие / Под общ. ред. В. П. Андрушко, Н. Н. Горлача. — Х., 1996. — С. 291.

⁴ Антошкіна Л. Середній клас: соціальний статус та економічні чинники його становлення і розвитку в Україні // Україна: аспекти праці. — 2005. — № 6. — С. 25.

⁵ Маркс К. Теория прибавочной стоимости // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. — 2-е изд. — Т. 26. — Ч. 2. — С. 636.



найманої праці, і живе на доходи від свого сімейного бізнесу. Далі вона підкреслює, що "...в середньому класі капітал-функція не відокремлюється від капіталу-власності, що надає йому соціальної стійкості. Якщо суб'єкт середнього класу розоряється, він поповнює собою клас найманих працівників, якщо ж істотно збагачується, то поповнює клас капіталістів"⁶. Тут з нашого боку слід додати, що, таким чином, "старий" середній клас є основним джерелом соціальної диференціації індустріального суспільства.

Починаючи із другої половини ХХ ст., людство, в першу чергу розвинуті країни промислової демократії, вступило в епоху науково-технічної революції, яка створила необхідні умови для переходу від індустріального суспільства до постіндустріального (інформаційного) суспільства. Цей процес вплинув на суттєві зміни у розвитку соціальної структури суспільства різних країн, але не в однаковій мірі. "Причиною цих класотворчих процесів є кардинальна зміна в системі суспільного поділу праці, посилення ролі управлінської праці, підвищення значення вищої освіти, знань та інформації. На цій основі відбувається формування своєрідного капіталу — людського капіталу, носієм якого є не майно, не засоби виробництва, а сама людина-працівник. Зазначена обставина трансформує розуміння "середній клас" у його старій змістовності й зумовлює появу "нового" середнього класу"⁷, — підкреслює Л. Антошкіна. Далі вона продовжує: "Професійний склад "нових середніх" представлений двома великими категоріями найманих службовців — спеціалістами (науковцями, економістами, програмістами, інженерами, юристами, лікарями, викладачами, які за радянських часів становили міжкласовий прошарок — інтелігенцію) та менеджерами (адміністраторами й управлінцями). Як вже зазначалося, ресурси влади і впливу цього класу пов'язані не з класичною власністю — капіталом чи засобами виробництва (як у старого середнього класу), а з інтелектуальною власністю і професійною діяльністю. Їхній основний капітал — володіння інформацією, спеціальними знаннями і творчими здібностями. Завдяки концентрації у своєму розпорядженні цих надзвичайно важливих і затребуваних у сучасній економіці ресурсів новий середній клас зосереджує вплив і владу, контролює становлення нового постіндустріального порядку"⁸. В основному можна погодитися з таким визначенням нового середнього класу, але, на наш погляд, слід віднести до цього класу також фермерів, офіцерський корпус, значну частину старого середнього класу, які в сучасних умовах переходу до інформаційного суспільства теж є суб'єктами і носіями інтелектуальної власності.

Слід відмітити, що в сучасній Україні існує проблема визначення чисельності середнього класу, а також його співвідношення з іншими класами в соціальній структурі суспільства. У вирішенні цієї проблеми використовується два підходи — суб'єктивний та об'єктивний. Суб'єктивний підхід ґрунтується на принципі самоідентифікації, тобто на переконанні самих членів суспільства в належності їх до певного класу. В той же час об'єктивний підхід базується на ознаках, незалежних від особистісних переконань громадян. Цей підхід головним чином пов'язаний з обов'язковим урахуванням характеру праці та рівня доходів. Таким чином, перший підхід відображає ментальний, психологічний та практично-поведінковий аспекти, а другий — соціально-економічну реальність.

За соціологічними даними, при застосуванні суб'єктивного підходу до середнього класу себе відносять 32-45 % населення України⁹. Соціологічна служба Центру Разумкова зафіксувала таку структуру українського суспільства у 2002 р.: вищий клас — 1,1 %; середній — 45,6 %;

⁶ Антошкіна Л. Середній клас: соціальний статус та економічні чинники його становлення і розвитку в Україні. // Україна: аспекти праці. — 2005. — № 6. — С. 25.

⁷ Там само. — С. 25.

⁸ Там само. — С. 25-26.

⁹ Політика становлення середнього класу // Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2001 році".



нижчий — 47,1 %; не визначилися — 6,2 % населення¹⁰. В той же час використання соціально-економічних параметрів, тобто об'єктивного підходу, показує, що чисельність середнього класу в Україні становить лише 11 %¹¹. Це набагато менше, ніж у застосуванні суб'єктивного підходу. На наш погляд, застосування об'єктивного підходу є більш правомірним та обґрунтованим, аніж суб'єктивний, що відповідає реаліям сьогодення.

Таким чином, середній клас в Україні, на превеликий жаль, значно поступається за своєю чисельністю розвинутих країнам. Наприклад, у соціальній структурі Швеції доля середнього класу складає 80 % населення. Також український середній клас ще не досяг достатнього рівня самоорганізації, саморозвитку і усвідомлення своїх інтересів, тобто він ще не сформувався як культурно-історичний суб'єкт. У цьому зв'язку можна погодитися з думкою Т. І. Лучко, що в структурі транзитивного суспільства немає такого середнього класу, який за сукупністю вказаних ознак відповідав би розвинутому середньому класу. Можна говорити про наявність потенційного середнього класу, який за певних умов, зможе трансформуватися в ефективний середній клас. Саме із урахуванням інтересів цього прошарку суспільства і слід проводити подальші реформи в країні¹².

Перехід від індустріального суспільства визиває потребу у соціальній державі, яка бере на себе основну відповідальність за стан справ в соціальній сфері, за втілення принципу соціальної справедливості і, насамперед, за створення необхідних умов для формування бінарного культурно-історичного суб'єкта у соціальній структурі, який є основним джерелом саморозвитку суспільства в цілому й головним чинником домінування діалектичної концепції над метафізичною. Для успішного виконання своєї історичної місії соціальна держава за умови підтримки її діяльності у цьому напрямку найбільш впливовими політичними партіями соціал-реформаторської орієнтації і прогресивними представниками всіх класів, соціальних груп та верств населення, повинна з позицій принципу об'єктивності здійснювати ефективний контроль за діяльністю державних органів, структур, посадових осіб різних рівнів, а також нейтралізувати діяльність екстремістських організацій та їх лідерів, корумпованих службовців на основі дії правової законності, яка відповідає принципу соціальної справедливості.

На думку П. К. Гончарова, "...соціальна держава є особливим типом високорозвинутої держави, в якій забезпечується високий рівень соціального захисту всіх громадян за допомогою активної діяльності держави з регулювання соціальної, економічної та інших сфер життєдіяльності суспільства, встановленню у ньому соціальної справедливості і солідарності. Соціальна держава виражає високий рівень зближення цілей і гармонізації державних інститутів і суспільства". Далі він акцентує увагу на тому, що з метою втілення принципу соціальної справедливості "... державі необхідно взяти під жорсткий контроль ситуацію із соціально-майновим розмежуванням у суспільстві, як, наприклад, у Швеції, де співвідношення 10 % найбагатших і 10 % найбідніших 1:4"¹³.

Саме соціальна держава повинна створювати необхідні умови для подолання існуючих проблем у цій сфері і втілювати в життєдіяльність українського суспільства відповідний реаліям політичний курс.

Стосовно перспектив формування бінарного культурно-історичного суб'єкта в сучасних умовах, без якого неможливо втілення принципу соціальної справедливості і створення громадянського суспільства в Україні, необхідно визначити домінуючу роль середнього класу у його

¹⁰ Симончук Е. В. Середній клас: люди і статуси. — К., 2003. — С. 175.

¹¹ Там само. — С. 176.

¹² Лучко Т. І. Економічні основи формування середнього класу в країнах ринкової трансформації // Автореф. дис. ... канд. екон. наук. 08.01.01. — Х., 2005. — С. 6.

¹³ Гончаров П. К. Национальная доктрина возрождения и оптимальная модель политической системы как концептуальная основа реформирования России // Вестник Московского университета. — Серия 18. — Социология и политология. — 2000. — № 3. — С. 12.



стосунках із класом приватних власників, тобто буржуазії. Тут слід мати на увазі, що у сучасних умовах в країнах ринкової трансформації, до яких належить Україна, обидва класи ще не досягли зрілого рівня розвитку. В той же час в умовах переходу до інформаційного суспільства і поглиблення соціальної диференціації, яка викликана наслідками науково-технічної революції і водночас переходом до соціально-орієнтованої ринкової економіки, домінуючою силою у цих стосунках повинен стати середній клас. На нашу думку, поняття “середній клас” у сучасних умовах є аморфним, нечітко визначеним і тому є необхідність його конкретизувати і в перспективі називати “класом асоційованих фахівців (спеціалістів)”, під яким слід розуміти найбільш активну, творчу, освічену і досить численну частину населення. Цей клас складається з найкращих представників усіх соціальних груп і верств, крім класу буржуазії, оскільки її основним критерієм є приватна власність на засоби виробництва. У цьому зв'язку можна виділити наступні критерії належності до класу асоційованих фахівців, здатного в перспективі виконувати роль основного культурно-історичного суб'єкта в соціальній структурі українського суспільства: по-перше, наявність інтелектуальної власності, тобто власності на знання та інформацію, яку він ефективно використовує у власних інтересах, а також в інтересах колективу, регіону суспільства в цілому; по-друге, досягнення високого рівня загальної і професійної культури; по-третє, усвідомлення своїх інтересів, вміння їх захистити й водночас повага до інтересів інших людей, колективів, соціальних груп, спільностей, держави тощо, тобто прагнення до узгодження різноманітних суспільних інтересів; по-четверте, активна життєва опозиція, яка відповідає принципам гуманізму і солідарності; по-п'яте, основним джерелом його доходів є заробітна плата або продукти безпосередньої праці, які здатні забезпечити гідний і досить високий життєвий рівень, задовольнити основні матеріальні і духовні потреби представників цього класу¹⁴.

Тільки за наявністю даних критеріїв клас фахівців може в майбутньому, будемо сподіватися, недалекому, стати дійсно асоційованим і визначитися як основний клас, тобто культурно-історичний суб'єкт, у соціальній структурі українського суспільства та як головний носій соціальної справедливості. Цей клас буде найбільш впливовою силою в системі бінарного культурно-історичного суб'єкта як основного джерела саморозвитку суспільства і надійним гарантом соціальної справедливості, в якій він за своєю природою більш всього зацікавлений. У процесі саморозвитку суспільства обов'язково буде домінувати прогресивна тенденція над регресивною за умови діалектичної взаємодії класу асоційованих фахівців як основного культурно-історичного суб'єкта, в першу чергу, з класом приватних власників, а також з іншими соціальними групами й верствами населення.

Таким чином, “бінарний культурно-історичний суб'єкт за своєю суттю є механізмом діалектичної взаємодії основних інтересів двох культурно-історичних суб'єктів, які здатні відстоювати власні інтереси, поважати при цьому інтереси іншої сторони; вирішувати з найменшими витратами і в цивілізованих формах суспільні протиріччя антагонального та агонального типів, тобто виступає джерелом саморозвитку суспільства в цілому. Створення бінарного культурно-історичного суб'єкта сприятимуть втіленню в життєдіяльність суспільства принципу соціальної справедливості і гарантуватимуть його безпеку від соціальних конфліктів в формі антагоністичних протиріч. Слід також мати на увазі, що в залежності від ситуації домінуюча роль в процесі боротьби за владу і вплив в суспільстві може належати найбільш динамічному культурно-історичному суб'єкту, яким повинен стати в перспективі клас асоційованих фахівців. Тільки соціальна держава здатна створити сприятливі умови для перетворення потенційного досі в умовах сьогодення класу асоційованих фахівців, в ефективно діючий клас, а також створення на цій основі бінарного культурно-історичного суб'єкта як основного успішно функціонуючого джерела саморозвитку суспільства”¹⁵.

¹⁴ Гернего О. О. Домінуюча роль діалектичної концепції у формуванні бінарного культурно-історичного суб'єкта як джерела саморозвитку суспільства: проблеми і перспективи // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. — 2005. — № 4 (16). — С. 407-408.

¹⁵ Там само. — С. 408.



Накопичений досвід демократичних країн із розвинутою системою соціального захисту в умовах ринкової економіки свідчить, що середній клас розділяє два антагоністичні полюси суспільства — багатих і бідних, не даючи їм можливості зіткнутися за принципом взаємного знищення. Саме середній клас завжди був і буде в майбутньому зацікавлений у збереженні добробуту і стабільності в державі. Він є вирішальною силою в подоланні суспільних проблем та обмеженні крайнощів приватної власності і владних структур шляхом встановлення над ними ефективної системи соціального контролю.

З соціально-економічної точки зору і відповідно до своєї назви цей клас складається з громадян, які мають “середній доходи”. У більшості розвинутих держав середній клас охоплює понад 60 % населення і здатний вирішувати в поміркованих формах соціальні протиріччя антагонального та агонального типів, що відповідає вимогам сьогодення, тобто переходу людства від техногенної до антропогенної цивілізації, характерною рисою якої буде справжнє втілення принципу соціальної справедливості в основні сфери життєдіяльності суспільства. В умовах України, Росії, Білорусії гарантом формування потужного нового середнього класу повинна бути соціальна держава, яка створює сприятливі умови його зростання як найбільш впливової сили в системі ефективно діючого бінарного культурно-історичного суб’єкта.

Таким чином, якщо бінарний культурно-історичний суб’єкт у цілому є основним джерелом саморозвитку суспільства, що відповідає діалектичній концепції розвитку, то в процесі ефективного функціонування цього механізму основним суб’єктом і носієм соціальної справедливості виступає новий середній клас, тобто клас асоційованих фахівців. Для розвинутих держав це вже в основному реалізована можливість, тобто дійсність, а для України та інших країн транзитивної економіки це ще лише конкретна можливість, яка може бути реалізованою в перспективі. Термін здійснення цієї можливості залежить від реалістичного політичного курсу, що відповідає, в першу чергу, інтересам нового середнього класу.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою філософії та політології
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 3 від 12 жовтня 2006 року)*

